

Крет Г. Р.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

УДК 343.14

СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ У СИСТЕМІ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Міжнародні стандарти доказування виступають орієнтиром у здійсненні нормативно-врегулювання процесуальних правовідносин та забезпеченні єдності судової практики. У доктрині кримінального процесу дослідженню стандартів доказування, у тому числі й міжнародних, присвячена значна увага, проте однозначної позиції щодо розуміння їх поняття на сьогодні не висловлено. Відсутність єдиної понятійно-категоріальної основи ускладнює розуміння міжнародних стандартів доказування та їх імплементацію у вітчизняний кримінальний процес.

У зв'язку з цим автор має на меті розкриття поняття «стандарти доказування» та визначення їх місця у системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування.

З урахуванням етимологічного, семантичного, гносеологічного та психологічного аспектів автор розмежував зміст термінів: 1) «стандарти доказування», що містить в своїй основі поняття «доказування» та відображає систему нормативно закріплених і сформованих у судовій практиці правил, які забезпечують формування суб'єктом доказування сукупності належних, допустимих і достовірних доказів, достатньої для досягнення за результатами їх оцінки рівня переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення; 2) «стандарти доказаності» (у доктрині кримінального процесу країн англосаксонської правової системи вони охоплюються поняттям «standards of proof»), що ґрунтується на понятті «достатність доказів» і відображає систему визначених нормами кримінального процесуального закону та сформованих у судовій практиці правил, які дозволяють суб'єкту доказування сформувати на основі наявної сукупності достатніх доказів рівень переконання, необхідний для прийняття відповідного процесуального рішення.

Автор доходить висновку про те, що поняття «стандарти доказування» виступає більш широким порівняно з поняттям «стандарти доказаності» та на відміну від нього дозволяє врахувати не лише достатність доказів як їх системну властивість, але й індивідуальні властивості кожного доказу – належність, допустимість і достовірність. У цьому аспекті поняття «стандарти доказування» виходить за межі оцінки доказів з погляду їх достатності та дозволяє врахувати також як правила їх збирання та перевірки, так і правила

оцінки їх належності, допустимості та достовірності, що відповідає вимогам КПК України і сформованої на його основі судової практики Верховного Суду.

Ключові слова: кримінальне процесуальне доказування, кримінальна процесуальна категорія, стандарти доказування, стандарти доказаності.

Євроінтеграційні прагнення України зумовили перегляд традиційних для вітчизняного кримінального процесу підходів до кримінального процесуального доказування, зокрема у частині імплементації міжнародних стандартів доказування. Впровадження останніх у вітчизняний кримінальний процес викликав жваву дискусію серед учених-процесуалістів, зумовлену, з однієї сторони, потребою у чіткому розумінні їх змісту та системи, з іншої сторони – необхідністю їх узгодження з національними правовими традиціями у сфері кримінального провадження. При цьому імплементація міжнародних стандартів доказування у вітчизняний кримінальний процес ускладнюється, у першу чергу, за рахунок відсутності у доктрині кримінального процесу єдиної понятійно-категоріальної основи для позначення використовуваних у кримінальному провадженні стандартів, пов'язаних зі здійсненням доказування.

Вказані стандарти були предметом наукових досліджень О.А. Банчука, В.В. Вапнярчука, І.В. Гловюк, В.П. Гмирка, В.М. Іщенко, К.Б. Калиновського, Л.М. Лобойка, М.С. Лучинської, Т.Г. Мор-

щакової, А.А. Павлишина, М.А. Погорецького, Б.П. Ратушної, Г.М. Резника, Х.Р. Слюсарчук, А.С. Степаненка, В.В. Степаненка та інших вітчизняних і зарубіжних учених. Проте однозначної позиції щодо розуміння поняття «стандарти доказування» та його розмежування з поняттям «стандарти доказаності» на сьогодні у доктрині кримінального процесу не висловлено, що у теоретичному аспекті ускладнює їх розуміння, а у практичному – імплементацію міжнародних стандартів доказування у вітчизняний кримінальний процес. Це зумовлює постановку мети статті як розкриття поняття «стандарти доказування» та визначення їх місця у системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування.

У доктрині кримінального процесу для позначення використовуваних у кримінальному провадженні стандартів, пов'язаних зі здійсненням доказування, використовуються терміни «стандарти доказування»¹, «стандарти доказаності»², «стандарти переконання»³, «стандарти доказування (переконання)»⁴, «стандарти доведення (переконання)»⁵.

¹ В Вапнярчук, *Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія* (Харків, Юрайт 2017) 146; В Іщенко, 'Перспективи формування стандартів доказування у сучасному кримінальному процесі України' (2009) 3 *Форум права* 302; А Павлишин, Х Слюсарчук, 'Стандарти доказування та формування знання у кримінальному провадженні' (2016) 62 *Вісник Львівського університету. Серія юридична* 199; Б Ратушна, 'Стандарт доказування як критерій достовірності результату судового пізнання' (2012) 6 *Право України* 282; Х Слюсарчук, 'Стандарти доказування у кримінальному провадженні' (автореф. дис. канд. юрид. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка 2017) 4.

² В Гмирко, *Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблема-тизація. СМД-репрезентація* (Дніпропетровськ, Академія митної служби України 2010) 225; В Зеленецький, Н Глинская, *Теорія і практика обґрунтування рішень в уголовном процесі України* (Харьков, Страйд 2006) 152; К Калиновский, 'Бремя доказывания в уголовном процессе: взаимосвязь стандарта доказанности с презумпциями и правовое взаимодействие участников правоотношений' (2006) *Правовые состояния и взаимодействия: историко-теоретический, отраслевой и межотраслевой анализ: Материалы VII Международной научно-теоретической конференции* (Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский университет МВД России) 245; Г Резник, 'Стандарты доказанности и межотраслевая преюдиция' (2012) *Уголовная юстиция: связь времен: Избранные материалы международной научной конференции* (Москва, ЗАО «Акцион-Медиа») 91; Стандарти справедливого правосуддя (міжнародні та національні практики) (кол. авторів; под ред. Т.Г. Морщакової) (Москва, Мысль 2012) 250.

³ В Степаненко, 'Стандарти переконання (досвід Сполучених Штатів Америки)' (2016) 3 *Форум права* 245.

⁴ Л Лобойко, О Банчук, *Кримінальний процес* (Київ, Ваіте 2014) 188.

⁵ М Лучинська, Порядок ухвалення судового рішення «поза розумним сумнівом» (2017) *Реформування на-*

У контексті визначення змісту стандарту «поза розумним сумнівом» Європейський суд з прав людини використовує термін «стандарт доказаності» (п.п. 122 і 142 Рішення від 10.04.2001 у справі «Tanli v. Turkey»)¹. Зміст вказаного стандарту визначається й Верховним Судом, який оперує терміном «стандарт доведення (переконання)» (п.п. 21 і 22 Постанови від 04.07.2018 у справі № 688/788/15-к (кримінальне провадження № 51–597км17))².

Встановлюючи співвідношення термінів, які використовуються у доктрині кримінального процесу та судовій практиці для позначення стандартів доказової діяльності суб'єктів доказування, потрібно виходити перш за все з їх етимологічного розуміння. Вказані стандарти виступають вагомим надбанням англосаксонської правової системи, в межах якої вони формувалися впродовж кількох століть. Досліджуючи притаманний англосаксонському кримінальному процесу стандарт «поза розумним сумнівом» (*beyond a reasonable doubt*), учені вказують, що він набув відомої на сьогодні форми ще у 1780-і роки³ та сформувався у судових рішеннях американських та англійських судів у середині – кінці ХІХ століття⁴.

У доктрині кримінального процесу країн англосаксонської правової системи стандарти, пов'язані зі здійсненням доказування, визначаються як «standards of proof». При цьому вченими вказаний

термін вживається для позначення кінцевого ступеня або частини доказування, необхідної для формування переконання суддів для вирішення питання про існування або відсутність досліджуваного факту⁵ та визначається як ступінь або рівень доказаності, що вимагається в конкретному випадку⁶.

Такий підхід до визначення поняття «standards of proof» ґрунтується на неоднозначному розумінні поняття «proof», яке у доктрині кримінального процесу країн англосаксонської правової системи вживається у кількох значеннях. Так, аналіз визначень поняття «proof», наведених в юридичному словнику Блека (як одному з найбільш авторитетних словників у галузі права в Сполучених Штатах Америки), дозволяє стверджувати, що вказаний термін має кілька значень і використовується одночасно для позначення: 1) доказування, що визначається як встановлення факту за допомогою доказів; 2) доказаності, що характеризується як логічно достатня підстава для прийняття рішення щодо істинності висунутого твердження; результат або наслідок використання доказів; висновок, зроблений на основі доказів; 3) доказів, що розглядаються як засоби, за допомогою яких доводиться або спростовується факт (при цьому для позначення доказів використовується термін «evidence» з уточненням, що поняття «proof» та «evidence» можуть використовуватися як взаємозамінні)⁷.

ціонального та міжнародного права: перспективи та пріоритети: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, Видавничий дім «Гельветика») 138.

¹ Case of Tanli v. Turkey: Judgment of the European Court of Human Rights from 10.05.2001 <<https://www.legal-tools.org/doc/5f48d7/pdf/>> accessed 02.12.2018.

² Постанова Верховного Суду від 04.07.2018 р. у справі № 688/788/15-к (кримінальне провадження № 51–597км17) <<http://document.ua/pro-vchinennja-umisnogo-tjazhкого-tilesnogo-ushkodzhennja-ja-doc351430.html>> дата звернення 02.12.018.

³ А Михайлов, 'Системы доказывания в уголовном процессе: история и современность' (2015) 2 *Уголовная юстиция* 37.

⁴ А Степаненко, 'Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні' (дис. канд. юрид. наук, Національний університет «Одеська юридична академія» 2017) 93.

⁵ Worku Yaze Wodage. Burdens of Proof, 'Presumptions and Standards of Proof in Criminal Cases' (2014) 8 *Mizan Law Review* 268–269.

⁶ D Nalishuwa, *A Critique of the Standard of Proof in Criminal Cases: The People v. Henry Kapoko and Others* (Unza 2015) 1.

⁷ *Black's Law Dictionary: Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern* / By Henry Campbell Black. Revised Fourth Edition by the Publisher's Editorial Staff. (St. Paul, West

З урахуванням пропонованого в юридичному словнику Блека визначення поняття «standart» як правил, які є стабільними, загальновизнаними і відповідають встановленій практиці, та типу, моделі або комбінації елементів, прийнятих як правильні або досконалі¹, термін «standarts of proof» підлягає використанню для позначення як стандартів доказування, так і стандартів доказаності. Перші становлять собою систему стабільних, загальновизнаних і таких, що відповідають правилам встановлення за допомогою доказів фактів, які мають значення для кримінального провадження, а другі – сукупність доказів, що прийняті як правильні або досконалі, яка виступає логічно достатньою підставою для прийняття рішення щодо істинності висунутого твердження.

У процесі здійснення першої спроби нормативного закріплення стандартів, пов'язаних зі здійсненням доказування, у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві для їх позначення було запропоновано використовувати терміни «стандарти доказування» та «стандарти переконання». Зокрема, у Проекті Кримінального процесуального кодексу України, підготовленому робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права, станом на 21.05.2007 наводилися три стандарти доказування під час застосування заходів процесуального примусу: розумної підозри, переконання за більшою вірогідністю

та вагомого переконання (ч. 2 ст. 110), розкривалося визначення кожного з них (ч.ч. 3–5 ст. 110)², а також містилася вказівка на стандарт переконання «поза розумним сумнівом», зміст якого роз'яснюється присяжним перед виходом колегії присяжних до нарадчої кімнати для ухвалення вердикту (ч. 1 ст. 402)³. Водночас, нормативного закріплення у КПК України терміни «стандарти доказування» та «стандарти переконання» так і не отримали.

Розмежовуючи терміни, що використовуються у доктрині кримінального процесу та судовій практиці для позначення стандартів доказової діяльності суб'єктів доказування, потрібно враховувати семантичне значення термінів «доказування», «доведення», «доказаність» і «переконання».

У сучасній українській мові термін «доказування» використовується для позначення дії за значенням «доказувати», а термін «доказувати» означає «підтверджувати істинність, правильність чого-небудь фактами, незаперечними доводами; доводити»⁴. Термін «доведення» визначається як «дія за значенням довести, доводити», а також як «логічна форма встановлення істинності будь-якого судження на підставі інших суджень, істинність яких перевірена практикою»⁵, а термін «доводити» означає «підтверджувати істинність, правильність чого-небудь фактами, незаперечними доказами; доводити»⁶. З урахуванням наведеного термін «доведення» у пер-

Publishing Co 1968) 1380–1381.

¹ *Black's Law Dictionary: Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern* / By Henry Campbell Black. – Revised Fourth Edition by the Publisher's Editorial Staff. (St. Paul, West Publishing Co 1968) 1576.

² Проект Кримінального процесуального кодексу України, підготовлений робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права: станом на 21.05.2007 (Київ, Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права 2007) 30.

³ Проект Кримінального процесуального кодексу України, підготовлений робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права: станом на 21.05.2007 (Київ, Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права 2007) 104.

⁴ В Бусел (ред), *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун» 2005) 313.

⁵ В Бусел (ред), *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун» 2005) 309.

⁶ В Бусел (ред), *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун» 2005) 310.

шому значенні (як дія) виступає синонімом терміна «доказування», а у другому (як логічна форма встановлення істинності) – використовується для позначення відповідної категорії логіки, що зводиться до суто розумової діяльності. У цьому контексті М. А. Погорецький доречно звертає увагу на невідповідність термінології логіки та теорії доказування, що призводить до неоднакового розуміння й застосування одних і тих самих термінів у вказаних науках та не сприяє розвитку й взаємному використанню наукових знань ні логіки, ні теорії доказування¹. У зв'язку з цим термін «доведення» у процесі подальшого дослідження стандартів, пов'язаних зі здійснення доказування, не піддаватиметься окремому аналізу.

Термін «доказаність» розглядається як абстрактний іменник до терміна «доказаний» – дієприкметника пасивного минулого часу до терміна «доказати», що вживається у тому самому розумінні, що й термін «доказувати»². Таким чином, у семантичному розумінні, на відміну від доказування, що відображає процес встановлення суб'єктом істинності за допомогою незаперечних доказів, доказаність вказує на результат цього процесу – підтвердження істинності.

Термін «переконання» у сучасній українській мові вживається для визначення дії за значенням переконати, переконувати, а також означає тверду впевненість, певність у чому-небудь; віру у щось³, а термін «переконувати» визначається як «доводити що-небудь комусь, змушувати кого-небудь повірити у щось, погодитися з ким-, чим-небудь»⁴. Тобто у семантичному значенні термін

«переконання» дозволяє відобразити, з однієї сторони, тверду впевненість суб'єкта як результат його практичної та логіко-розумової діяльності, з іншої сторони, – процес формування такого результату як у власній свідомості, так і в свідомості інших суб'єктів.

У повну міру семантичне значення термінів «доказування», «доказаність» і «переконання» покладене в основу їх розуміння у доктрині кримінального процесу.

Кримінальне процесуальне доказування розглядається вченими-процесуалістами як процес формування доказів та їх подальшого використання для встановлення обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Зокрема, М. А. Погорецький відзначає, що «доказування – це нерозривний цілісний процес, що полягає в отриманні доказів (пошуку і виявленні (вилученні) фактичних даних та їх джерел; перевірки, оцінці фактичних даних і їх джерел, їх процесуальному оформленні (закріпленні) й наданні фактичним даним та їх джерелам значення доказу у кримінальному провадженні) та їх використанні для встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, в обґрунтуванні доказами своєї правової позиції сторонами кримінального провадження»⁵.

Доказаність як кримінальна процесуальна категорія становить собою встановленість обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, за допомогою використання достатньої сукупності доказів. Як вказує Ю. В. Миронов, «доказаність – це безсумнівність встановлення наявності або відсутності

¹ М. Погорецький, 'Нова концепція кримінального процесуального доказування' (2015) 3 *Вісник кримінального судочинства України* 65.

² В. Бусел (ред), *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун» 2005) 313.

³ В. Бусел (ред), *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун» 2005) 913.

⁴ В. Бусел (ред), *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун» 2005) 913.

⁵ М. Погорецький, 'Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання' (2014) 10 *Право України* 22.

обставин кримінальної справи, зумовлена достатньою сукупністю доказів, якщо інше не випливає з принципу презумпції невинуватості¹. Доказаність відображає характер отриманого під час кримінального провадження знання про обставини, що підлягають доказуванню у ньому, та характеризується двома аспектами: 1) об'єктивним, який полягає у наявності достатньої сукупності доказів, сформованої суб'єктом доказування на момент прийняття відповідного кримінального процесуального рішення; 2) суб'єктивним, що полягає у формуванні у суб'єкта доказування внутрішнього переконання у безсумнівності встановлення обставин кримінального провадження, необхідних для прийняття процесуального рішення за допомогою наявної сукупності доказів.

У доктрині кримінального процесу доказаність визначається як результат процесу доказування², позитивний результат оцінювання формованого чи сформованого процесуального знання про них на відповідність вимогам певного нормативного стандарту доказаності³, мета доказування⁴. Аналізуючи наведені позиції, потрібно вказати, що з огляду на нормативну дефініцію поняття «доказування», наведену у ч. 2 ст. 91 КПК України, воно спрямоване на встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження⁵. Їх встановлення здійснюється на основі оцінки наявної сукупності доказів, у зв'язку з чим відображає результат здійсненого

у кримінальному провадженні доказування. Водночас, як наголошує М. А. Погорецький, «мета як структурний елемент кримінального процесуального доказування – це усвідомлений образ передбачуваного результату, на досягнення якого спрямовані дії відповідного суб'єкта доказування»⁶. Метою доказування у кримінальному процесі є досягнення істини⁷ – сформованого (сконструйованого) під час кримінального провадження в передбаченому законом порядку достовірного, узгодженого знання про обставини, які підлягають доказуванню, що відображає ці обставини у свідомості людей у точній відповідності з дійсністю та/або знання, визнаного таким за погодженням (конвенцією) сторін⁸. У зв'язку з цим доказаність спрямована на досягнення мети кримінального процесуального доказування, але не може розглядатися як його мета.

Правильне розуміння співвідношення термінів «стандарту доказування» та «стандарту доказаності» ускладнюється за рахунок того, що нерідко терміни «доказування» та «доказаність» розглядаються як синоніми. Так, А.С. Степаненко не вбачає принципової різниці між поняттями «доказування» та «доказаність» і вважає, що, перекладаючи слово «proof», потрібно орієнтуватися на змістовну компоненту цього поняття та вітчизняний понятійно-категоріальний апарат, що використовується у КПК України (ч. 1 ст. 65, ч. 1 ст. 84, ст. ст. 85,

¹ В Мионов, 'Достоверность доказательств и их значение при постановлении приговора' (дисс. канд. юрид. наук; Оренбургский государственный университет 2005) 121.

² А Трохлюк, 'Понятие принципа обеспечения доказанности вины в уголовном процессе Украины' (2016) 4/2 *Legea și viața* 73.

³ В Гмирко, 'Стандарты доказанности: спроба прагматичного погляду' (2012) 23 *Питання боротьби зі злочинністю* 175.

⁴ В Мионов, 'Достоверность доказательств и их значение при постановлении приговора' (дисс. канд. юрид. наук; Оренбургский государственный университет 2005) 126.

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 02.11.2018.

⁶ М Погорецький, 'Нова концепція кримінального процесуального доказування' (2015) 3 *Вісник кримінального судочинства* України 73.

⁷ В Нор, 'Истина у кримінальному судочинстві: ідея, догма права, реалізація' (2010) 2 *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»* 6.

⁸ В Вапнярчук, *Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія* (Харків, Юрайт 2017) 143.

91 і 92), а саме на термін «доказування»¹. Водночас, як свідчить проведений вище аналіз понять «доказування» та «доказаність», вони становлять собою різні за змістом кримінальні процесуальні категорії. При цьому відсутність у нормах кримінального процесуального закону терміна «доказаність» не дозволяє автоматично замінювати його використовуваним у ньому терміном «доказування». У зв'язку з цим викликає заперечення позиція К. Б. Калиновського, який вказує на синонімічність термінів «стандарт доказування» та «стандарт доказаності»².

Переконання визначається вченими-процесуалістами як сформована на основі достатньої сукупності доказів впевненість суб'єкта доказування у безсумнівності встановлення обставин кримінального провадження, необхідних для прийняття процесуального рішення за допомогою наявної сукупності доказів. Як наголошує В. Д. Берназ, переконання становить собою комплексну категорію, основна сутність полягає в упевненості слідчого в достатньо обґрунтованій єдиній можливості сформульованого безсумнівного висновку, що настає за результатами його діяльності, направленої на доказування обставин розслідуваного кримінального правопорушення, адже згідно з ч. 4 ст. 17 КПК України усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи³. Таке розуміння поняття «переконання» ґрунтується на його визначенні у теорії психології, в якій під ним запропоновано

розуміти: 1) усвідомлену потребу особистості, що спонукає її діяти згідно зі своїми ціннісними орієнтаціями; 2) метод впливу на свідомість особистості через звернення до її власного критичного судження⁴.

Переконання характеризується низкою аспектів: соціальним, моральним, етичним, логічним, гносеологічним, психологічним тощо. Основу розуміння переконання становлять два останніх із перерахованих аспектів: 1) гносеологічний, з урахуванням якого переконання суб'єкта доказування ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження (ч. 1 ст. 94 КПК України)⁵, здійсненому за допомогою достатньої сукупності доказів; 2) психологічному, який відображає впевненість суб'єкта доказування у безсумнівності встановлення обставин кримінального провадження, необхідних для прийняття процесуального рішення.

Наближеність семантичного значення термінів «доказаність» і «переконання», а також розуміння останнього у гносеологічному та психологічному аспектах дозволяє погодитися з позицією В. П. Гмирка, який дійшов обґрунтованого висновку про синонімічність термінів «стандарт доказаності» та «стандарт переконання»⁶.

Проведене з урахуванням етимологічного, семантичного, гносеологічного та психологічного аспектів розмежування термінів «доказування», «доведення», «доказаність» і «переконання» свідчить

¹ А Степаненко, 'Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні' (дис. канд. юрид. наук, Національний університет «Одеська юридична академія» 2017) 15.

² К Калиновский, 'Бремя доказывания в уголовном процессе: взаимосвязь стандарта доказанности с презумпциями и правовое взаимодействие участников правоотношений' (2006) *Правовые состояния и взаимодействия: историко-теоретический, отраслевой и межотраслевой анализ: Материалы VII Международной научно-теоретической конференции* (Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский университет МВД России) 247.

³ В Берназ, 'Правові та психологічні аспекти оптимізації формування переконання слідчого у кримінальному провадженні як основа оцінки доказів' (2015) *З Вісник кримінального судочинства України* 18.

⁴ В Шапар, *Сучасний тлумачний психологічний словник* (Прапор 2007) 328.

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 02.12.2018.

⁶ В Гмирко, *Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація: монографія* (Дніпропетровськ, Академія митної служби України 2010) 228.

про тотожність у кримінальному процесі: 1) поняття «доказування» та «доведення»; 2) поняття «доказаність» і «переконання». У зв'язку з цим доречно виокремити терміни «стандарт доказування» та «стандарт доказаності», а також чітко розмежувати їх зміст.

Поняття «стандарт доказування» містить в своїй основі поняття «доказування» та відображає систему нормативно закріплених та сформованих у судовій практиці правил, які забезпечують формування суб'єктом доказування сукупності належних, допустимих і достовірних доказів, достатньої для досягнення за результатами їх оцінки рівня переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення. Поняття «стандарт доказаності» ґрунтується на понятті «достатність доказів» і відображає систему визначених нормами кримінального процесуального закону та сформованих у судовій практиці правил, які дозволяють суб'єкту доказування сформулювати на основі наявної сукупності достатніх доказів рівень переконання, необхідний для прийняття відповідного процесуального рішення. На перший погляд, вказані поняття виглядають схожими, оскільки кожне з них містить вказівку на два аспекти: 1) формування суб'єктом доказування сукупності доказів, достатньої для прийняття відповідного кримінального процесуального рішення; 2) формування у суб'єкта доказування на основі такої сукупності доказів рівня переконання, необхідного для його прийняття. Проте поняття «стандарт доказування» виступає більш широким за рахунок урахування у його визначенні усіх процесуальних властивостей доказів – належності, допустимості та достовірності кожного з них як їх індивідуальних властивостей, а також достатності сукупності доказів як їх

системної властивості, у той час як поняття «стандарт доказаності» дозволяє врахувати лише достатність доказів як їх системну властивість.

У доктрині кримінального процесу країн англосаксонської правової системи виокремлюються три рівня стандартів доказаності: 1) доказування поза розумним сумнівом; 2) доказування за перевагою доказів; 3) доказування за допомогою зрозумілих і переконливих доказів¹. Спроба їх перенесення у вітчизняний кримінальний процес була здійснена низкою вчених-процесуалістів. Зокрема, А.С. Степаненко відтворює вказані стандарти доказаності у повному обсязі². Більш широко до їх розуміння підходить Х.Р. Слюсарчук, яка вказує, що стандарти доказування «поза розумним сумнівом», «обґрунтована підозра», «переконання за більшої вірогідності», «вагоме переконання», «достатні підстави вважати», «достатність доказів» тощо за своєю формою є стандартами доказування, а за змістом, своєю суттю – стандартами переконання у кримінальному провадженні³.

Таким чином, визначаючи стандарти доказаності, вітчизняні вчені переважно виходять з їх поняття у доктрині кримінального процесу країн англосаксонської правової системи. Покладення переважною більшістю вітчизняних учених такого підходу у визначення поняття «стандарт доказування» призвело до звуження його термінологічного навантаження за рахунок ототожнення з поняттям «стандарт доказаності».

Більше того, виокремлення стандартів доказування у вітчизняному кримінальному процесі та відповідно визначення їх поняття повинно ґрунтуватися на нормах КПК України і сформованій на його основі судовій практиці Верховного Суду. На це обґрунтовано звертає увагу

¹ D Nalishuwa, *A Critique of the Standard of Proof in Criminal Cases: The People v. Henry Kapoko and Others* (Unza 2015) 50.

² А Степаненко, 'Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні' (дис. канд. юрид. наук, Національний університет «Одеська юридична академія» 2017) 30–31.

³ Х Слюсарчук, 'Співвідношення термінів «стандарт доказування» та «стандарт переконання»' (2016) 1(2) *Право і суспільство* 169.

М. А. Погорецький, який вказує на необхідність урахування як європейських стандартів, так і національних традицій¹.

Підсумовуючи викладене, потрібно звернути увагу на застосовність у вітчизняній доктрині кримінального процесу як терміна «стандарти доказування», так і терміна «стандарти доказаності» з урахуванням необхідності чіткого розмежування їх змісту. Поняття «стандарти доказування» виступає більш широким порівняно з поняттям «стандарти доказаності» та на відміну від нього дозволяє

врахувати не лише достатність доказів як їх системну властивість, але й індивідуальні властивості кожного доказу – належність, допустимість і достовірність. У цьому аспекті поняття «стандарти доказування» виходить за межі оцінки доказів з погляду їх достатності та дозволяє врахувати також як правила їх збирання та перевірки, так і правила оцінки їх належності, допустимості та достовірності, що відповідає вимогам КПК України і сформованої на його основі судової практики Верховного Суду.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Kryminalnyy protsesualnyy kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI [The Criminal Procedural Code of Ukraine from April 13, 2012 No. 4651-VI] <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 02.12.2018 (in Ukrainian).

CASES

2. Sprava Tanli v. Turkey: Rishennya Yevropeyskoho sudu z prav lyudyny vid 10 kvitnya 2001 roku [Case of Tanli v. Turkey: Judgment of the European Court of Human Rights from 10 April 2001] <<https://www.legal-tools.org/doc/5f48d7/pdf/>> accessed 02.12.2018 (in English).

3. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 04.07.2018 r. u spravi № 688/788/15-k (kryminalne provadzhennya № 51-597km17) [Judgment of the Supreme Court from July 4, 2018 in the Case No. 688/788/15-k (Criminal Proceedings No. 51-597km17)] <<http://document.ua/pro-vchinennja-umisnogo-tjazhkogo-tilesnogo-ushkodzhennja-ja-doc351430.html>> дата звернення 02.12.2018 (in Ukrainian).

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

4. Busel V T, *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy (z dodatkamy i dopovnennyamy)* [Great Interpretative Dictionary of the Modern Ukrainian Language (with Appendices and Supplements)] (Kyiv, Irpin, VTF «Perun» 2005) 1728 (in Ukrainian).

5. Loboyko L M, Banchuk O A, *Kryminalnyy protses* [Criminal Process] (Kyiv, Vaite 2014) 280 (in Ukrainian).

6. Morshchakova T G, *Standarty spravedlivogo pravosudiva (mezhdunarodnyye i natsionalnyye praktiki)* [Standards of Fair Justice (International and National Practices)] (Moskva, Mysl 2012) 584 (in Russian).

7. Vapnyarchuk V V, *Teoriya i praktyka kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannya* [Theory and Practice of Criminal Procedural Proof] (Kharkiv, Yurayt 2017) 408 (in Ukrainian).

8. Zelenetskiy V S, Glinskaya N V, *Teoriya i praktika obosnovaniya resheniy v ugovnom protsesse Ukrainy* [Theory and Practice of Substantiating Decisions in the Criminal Process of Ukraine] (Kharkiv, Strayd 2006) 336 (in Russian).

DISSERTATIONS

9. Mironov V Yu, 'Dostovernost dokazatelstv i ikh znachenije pri postanovlenii prigovora' (diss. ... kand. jurid. nauk) [Reliability of Evidences and Their Importance in Sentencing] (Orenburg, Orenburgskiy gosudarstvennyy universitet 2005) 222 (in Russian).

10. Slyusarchuk Kh R, 'Standarty dokazuvannya u kryminalnomu provadzhenni' (avtor. dys. ... kand. yuryd. nauk) [Standards of Proof in Criminal Proceedings] (Lviv, Lvivskyy natsionalnyy universytet imeni Ivana Franka 2017) 24 (in Ukrainian).

¹ М Погорецький, 'Новий КПК України повинен ґрунтуватися як на європейських стандартах, так і на національних традиціях' (2010) 23 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 241.

11. Stepanenko A S, 'Standart dokazuvannya «poza rozumnym sumnivom» u kryminalnomu provadzhenni' (dys. kand. yuryd. nauk) [The Standard of Proof «Beyond Reasonable Doubt» in Criminal Proceedings] (Odesa, Natsionalnyy universytet «Odeska yurydychna akademiya» 2017) 234 (in Ukrainian).

ARTICLES

12. Hmyrko V P, 'Standarty dokaznosti: sproba prahmatychnoho pohlyadu' [Standards of Proof: an Attempt of a Pragmatic Point of View] (2012) 23 Pytannya borotby zi zlochynnistyuu 168–179 (in Ukrainian).

13. Ishchenko V M, 'Perspektyvy formuvannya standartiv dokazuvannya u suchasnomu kryminalnomu protsesi Ukrainy' [Perspectives of the Formation of Standards of Proof in the Modern Criminal Process of Ukraine] (2009) 3 Forum prava 302–307 (in Ukrainian).

14. Pavlyshyn A, Slyusarchuk Kh, 'Standarty dokazuvannya ta formuvannya znannya u kryminalnomu provadzhenni' [Standards of Evidence and Knowledge Creation in the Criminal Proceedings] (2016) 62 Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna 199–209 (in Ukrainian).

15. Pohoretskyi M A, 'Novyy KPK Ukrainy povynen gruntuvatysya yak na yevropeyskykh standartakh, tak i na natsionalnykh tradytsiyakh' [The New CPC of Ukraine Should Be Based on Both European Standards and National Traditions] (2010) 23 Borotba z orhanizovanoyu zlochynnistyuu i koruptsiyeyu (teoriya i praktyka) 241–250 (in Ukrainian).

16. Ratushna B P, 'Standart dokazuvannya yak kryteriy dostovirnosti rezultatu sudovoho piznannya' [Standard of Proof as a Criterion for the Reliability of the Result of Judicial Knowledge] (2012) 6 Pravo Ukrainy 282–291 (in Ukrainian).

17. Stepanenko V V, 'Standarty perekonannya (dosvid Spoluchenykh Shtativ Ameryky)' [Standards of Persuasion (US Experience)] (2016) 3 Forum prava 245–249 (in Ukrainian).

18. Trokhlyuk A, 'Ponyatye pryntsypa obespechenyya dokazannosti vyny v uholovnom protsesse Ukrainy' [The Concept of Ensuring of Proof of Guilt in the Criminal Process of Ukraine] (2016) 4(2) Legea ši viaťa 72–75 (in Russian).

CONFERENCE PAPERS

19. Kalinovskiy K B, 'Bremya dokazyvaniya v ugovnom protsesse: vzaimosvyaz standarta dokazannosti s prezumptsiyami i pravovoye vzaimodeystviye uchastnikov pravootnosheniya' [The Burden of Proof in the Criminal Process: the Interconnection of the Standard of Proof with Presumptions and the Legal Interaction of the Participants in Legal Relations] *Pravovyye sostoyaniya i vzaimodeystviya: istoriko-teoreticheskiy, otraslevoy i mezhotraslevoy analiz: Materialy VII Mezhdunarodnoy nauchno-teoreticheskoy konferentsii* (g. Sankt-Peterburg, 1–2 dekabrya 2006 g.) / pod obshch. red. R. A. Romashova, N. S. Nizhnik. V 2 ch. Ch. 1 (SPb., Sankt-Peterburgskiy universitet MVD Rossii 2006) 245–249 (in Russian).

20. Luchinska M S, 'Poryadok ukhvalennya sudovoho rishennya «poza rozumnym sumnivom»' [Procedure for the Adoption of a Court Decision «Beyond Reasonable Doubt»] *Reformuvannya natsionalnoho ta mizhnarodnoho prava: perspektyvy ta priorytety: Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* (Dnipro, 8–9 hrudnya 2017 r.) U2-kh ch. Ch. 2 (Kherson, Vydavnychyy dim «Helvetyka» 2017) 138–141 (in Ukrainian).

21. Reznik G M, 'Standarty dokazannosti i mezhotraslevaya preyuditsiya' [Standards of Proof and Interdisciplinary Prejudice] *Ugolovnaya yustitsiya: svyaz vremen: Izbrannyye materialy mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii* (Sankt-Peterburg, 6–8 oktyabrya 2010 g.) (Moskva, ZAO «Aktion-Media» 2012) 91–94 (in Russian).

Kret G. The standards of proof in the system of the conceptual-categorical apparatus of the theory of criminal procedural proof.

The international standards of proof is a guideline in the implementation of normative regulation of the procedural legal relations and ensuring of the unity of judicial practice. In the doctrine of the criminal process to research of the standards of proof, including legal, a lot of attention is devoted, but a unambiguous position on understanding of their concept is not expressed today. The absence of a single conceptual-categorical basis complicates the understanding of international standards of proof and their implementation in the domestic criminal process.

In this regard, the author has set at aims to disclose the concept of «standards of proof» and determine their place in the system of the conceptual-categorical apparatus of the theory of criminal procedural proof.

Taking into account etymological, semantic, epistemological and psychological aspects, the author delimits the content of terms: 1) «standards of proof», which contains in its essence the concept of «proof» and reflects the system of rules, which are normatively entrenched and formed in the judicial practice and ensure the formation by the subject of proof of a totality of relevant, admissible and authentic evidences, sufficient to achieve by the results of their assessment of the level of conviction, necessary for the adoption of the appropriate procedural decision; 2) «standards of proofness» (they are covered by the notion of «standards of proof» in the doctrine of the criminal process in the countries of the Anglo-Saxon legal system), which is based on the concept of «sufficiency of evidences» and reflects the system of rules, which are determined by the norms of the criminal procedural law and established in the judicial practice and allow the subject of proof to form on the basis of the available totality of sufficient evidences the level of conviction, necessary for the adoption of the appropriate procedural decision.

The author concludes, that the concept of «standards of proof» is wider, than the concept of «standards of proofness», and, unlike it, allows to take into account not only the sufficiency of evidences as their systemic attribute, but also the individual attributes of each evidence – relevance, admissibility and authenticity. In this aspect, the concept of «standards of proof» goes beyond the assessment of evidences from the point of view of their sufficiency and allows to take into account also the rules of their collection and verification as well as the rules of assessment of their relevance, admissibility and authenticity, which complies with the requirements of the Criminal Procedural Code of Ukraine and formed on its based judicial practice of the Supreme Court.

Keywords: *criminal procedural proof, criminal procedural category, standards of proof, standards of proofness.*

Стаття надійшла до редакції журналу 05.12.2018.